

ויהי בנסוע הארון

In last week's newsletter we noted what was recited by the שליח ציבור before הוצאת התורה according to סדר רב עמרם גאון:

סדר שני וחמישי ד"ה ופותחין הארון-ופותחין הארון ואומר כי גדול אתה ועושה נפלאות אתה א-להים לבדך. אחד א-להינו גדול אדונינו קדוש ונורא שמו.

We further noted that the מחזור ויטרי did not provide for any words to be recited before הוצאת התורה. It is therefore appropriate to ask: when did it become the custom to recite the פסוק: ויהי בנסוע הארון before הוצאת התורה?

מנהג מרשלייאה' תפילה לימות החול עמוד 101-ופותחין החזן הארון ואומר ויהי בנסוע הארון' וכו' (במדבר י, לה) ומוציא ספר תורה ואו' 'גדלו לי-י אתי' (תהלים לד, ד). ועונין הקהל 'רוממו י-י א-להינו והשתחוו להדום רגליו' (תהלים צט, ה), 'רוממו י-י א-להינו והשתחוו להדר קדשו' (שם ט), 'אין קרוש כי-י'.

It also appears in ספר המחכים²:

ספר המחכים ד"ה ושני וחמישי-ושני וחמישי אחר התפלה אומר והוא רחום, . . . והתקינו לאומרו ביומי דדינא ובהם קורא בתורה מתקנת נביאים הראשונים . . . שני וחמישי תקנו יותר משאר ימים שהם יומי דדינא ואפילו למעלה, ועזרא תיקן תלתא גברי ועשרה פסוקי כנגד עשרה אנשים, ובהוציאו ספר תורה מן הארון נכון לומר ויהי בנסוע הארון.

The שמחת on ויהי בנסוע הארון: פסוק does provide for the recital of the פסוק: ויהי בנסוע הארון as part of the compilation of פסוקים that begins with the פסוק:

מחזור ויטרי סימן תי ד"ה לשמחת תורה- קודם שיוציאו ספר תורה: אתה הראית לדעת. כי י-י הוא א-להים אין עוד מלבדו: אין כמוך בא-להים י-י ואין כמעשיך: לעושה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו: ואמרו הושיענו א-להי ישענו וקבצינו והצילנו מן הגוים להודות לשם קדשך ולהשתבח בתהילתך: יהי י-י א-להינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו: מי כמוכה באלים י-י מי כמוכה נאדר בקודש נורא תהילות עושה פלא: י-י מלך י-י מלך לעולם ועד: י-י עוז לעמו יתן י-י יברך את עמו בשלום: יהי נא אמרינו לרצון לפני אדון כל: שמע ישראל י-י א-להינו י-י אחד: ויהי בנסוע הארון ויאמר

1. R. Moshe ben R. Shmuel was born ca. 1150. The nephew of R. Yitzchak ben R. Abba Mari of Marseilles (Ba'al Ha-Itur), R. Moshe served as the rabbi of Marseilles, in Provence. R. Moshe compiled the laws and customs of prayer in Marseilles, which were adapted largely from the similar compilation of Rav Amram Gaon. R. Moshe died ca. 1220. (Bar Ilan Judaic Library)

2. R. Nathan ben R. Yehuda, who belonged to a well-known family of French rabbis and halachic authorities, lived during the thirteenth century. He was apparently one of the students of R. Moses of Evreux (one of the later Tosafists), and studied with other French posekim. He corresponded with Rosh and Rashba, among others. (Bar Ilan Judaic Library)

משה קומה י-י ויפוצו אויביך וינוסו משנאיך מפניך: קומה י-י למנוחתך אתה וארון עוזיך: כהניך ילבשו צדק וחסידיך רנן וירננו: בעבור דוד עבדך אל תשב פני משיחך. שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד: מי הוא זה מלך הכבוד י-י עיוזו וגיבור י-י גיבור מלחמה: שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד: מי הוא זה מלך הכבוד י-י צבאות הוא מלך הכבוד סלה: פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים: כי מציון תצא תורה ודבר י-י מירושלם: ומוציאין ספרי תורות מן הארון.

The custom to recite the פסוק before the הוצאת התורה on שבת is found here:

ספר כלבו סימן לז ד"ה ויסיים עד-ואחר כך מוציאין ספר תורה ואומרים ויהי בנסוע הארון וכו', וקורין ז' בסדר השבוע ומפטירין בהפטורה המסודרת.

The practice of reciting the פסוק on שבת may have begun as a result of the פסוק being part of the compilation of פסוקים that begins with: אתה הראית לדעת:

ספר אבודרהם שחרית של שבת ד"ה ישמח משה-והולך שליח ציבור להוציא ספר תורה ואומר בהליכתו (דברים ד, לה) אתה הראית לדעת ופסוקים מפוזרים. והטעם שנהגו לומר אתה הראית לדעת מפני שנאמר על קבלת התורה והתורה נתנה בשבת. (מ"א ה, נו) יהי ה' א-להינו עמנו וגו', שלמה אמרו על בנין הבית. קומה ה' למנוחתך וגו' כהניך ילבשו צדק וגומר בעבור דוד עבדך וגו' שאמרם שלמה כשהכניס הארון לבית קדשי הקדשים כשדבקו שערים זה בזה ולא יכלו להכניסו כדאיתא בפרק במה מדליקין (ל, ב) ובפ"ק דמועד קטן.

The practice of reciting the פסוק before the הוצאת התורה on Mondays and Thursdays may have begun based on the following:

ספר אבודרהם מעריב של שבת ד"ה ערב שבת-ערב שבת נכנסין לבית הכנסת ומתפללין תפלת המנחה כשאר ימות החול אלא שאין נופלין על פניהם. ודע כי בערבי ימים טובים וביום מוצאייהם נוהגין שלא ליפול על פניהם לא בשחרית ולא במנחה וגם לאחר תפלת שחרית אין אומרים יענך ה' ביום צרה. ובמקום תפלה לדוד אומרים למנצח משכיל לבני קרח כאיל תערוג על אפיקי מים (תה' מב). ואם חלו ערביהם או מוצאייהם בשני ובחמישי אין אומרים תחנונים של שני וחמישי, וכשמוציאים ספר תורה אומר אתה הראית לדעת במקום א-ל ארך אפים.

Today it is our practice to recite the verses: כי מציון תצא תורה and ויהי בנסוע הארון before the הוצאת התורה. The verses appear to be a condensed version of the compilation of verses that begin with the verse: אתה הראית לדעת. The words: ברוך שנתן תורה לעמו that follow appear to be misplaced because we recite the same words after the כהן is called for his עליה. Our analysis also explains the practice in ספרד to recite several פסוקים beginning with אתה הראית לדעת before the הוצאת התורה on שבת ויום טוב.

TRANSLATION OF SOURCES

101 מנהג מרשלייאה תפילה לימות החול עמוד -The Prayer Leader opens the ark and says: Va'Yihe B'Insoah Ha'Aron etc. and removes the Torah scroll and says: Gadlu La'Shem Iti. The congregation responds: Romimu Hashem Elokeinu etc.

ספר המחכים ד"ה ושני וחמישי -On Mondays and Thursdays after reciting Shemona Esrei, he says: V'Hu Rachum . . . They instituted the practice of reciting it on days on which the courts meet. On those days, the Torah is read, a practice instituted by the early prophets . . . Mondays and Thursdays were chosen because they are court days both in our world and in the heavenly world. Ezra instituted the practice that three men are called to the Torah and ten verses are read, each verse corresponding to one of ten men. When the prayer leader removes the Torah Scroll from the ark, he is correct in reciting the verse: Vayihe Binsuah Ha'Aron.

מהחזור ויטרי סימן תי ד"ה לשמחת תורה -Before removing the Sefer Torah, they recite the following verses: Ata Ho'Raisa La'Da'As . . . and they remove all the Torah scrolls from the ark.

ספר כלבו סימן לז ד"ה ויסיים עד -Afterwards, they remove the Torah scroll and say: Vayihe Binsuah Ha'Aron etc. They then call seven to read the portion of the week from the Torah and then read the appropriate Haftarah.

ספר אבודרהם שחרית של שבת ד"ה ישמה משה -The prayer leader proceeds to remove the Torah scroll and says as he carries the Torah: Ata Horaisah La'Da'As (Devarim 4, 35) and assorted verses. The practice to recite: Ata Horaisah La'Da'As was instituted because that the verse was said in connection with receiving the Torah and the Torah was given on Shabbos. The verse: (Melachim 1, 8, 57) Yihei Hashem Elokeinu Imanu etc. was said by King Shlomo concerning building the Beis Hamikdash. The verses: Kuma Hashem Lim'Nuchasecha etc. Kohanecha Yilbishu Tzedek etc. Ba'Avur Dovid Avdecha etc. were recited by King Shlomo when he was trying to bring the Aron into the Kodosh Ha'Kodoshim, but the gates were stuck together and they could not bring the Aron into the Beis Hamikdash as it is written in Maseches Shabbos, the chapter entitled: Ba'Meh Madlikim (30, 2) and in the first chapter of Maseches Mo'Ed Katan.

ספר אבודרהם מעריב של שבת ד"ה ערב שבת -On Erev Shabbos we enter into synagogue and recite Tephilas Mincha like on other days except that we do not recite Tachanun and we do not fall on our faces. Know that the same rule applies to the Erev Yom Tovim and the days after. It is our custom that we do not fall on our faces either in Tephilas

Schacharis or Tephilas Mincha. In addition we do not recite the chapter of Tehillim with the words: Ya'Ancha Hashem B'Yom Tzara in Tephilas Schacharis. Instead of reciting Tephila L'Dovid we recite: Laminatzeach Maskil L'vnei Korach (Tehillim 42). If the erev Yom Tovim or the days after fall on a Monday or a Thursday, we do not recite the supplications of Mondays and Thursdays. When the Torah is removed from the ark, we say: Ata Horaisa La'Da'As in the place of Ail Erech Apayim.

SUPPLEMENT

VARLATIONS ON WHAT TO RECITE DURING הוצאת ספר תורה

It is interesting to note the variations that still exist concerning what to recite upon הוצאת ספר תורה:

סידור ארם צובא-

פותחים את ההיכל וקודם הוצאת ספר תורה אומרים: גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדו. רוממו ה' א-להינו והשתחוו להר קדשו כי קדוש ה' א-להינו. הכל תנו עוז לא-להים, ותנו כבוד לתורה. אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' א-להיו. צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום התנתו וביום שמחת לבו:

מוציאין את ספר תורה ואומרים: ברוך הבא בתורת ה'.

סידור תפלת רפאל-סידור בנוסח קצת קהילות ספרדים (מכון אהבת שלום)

מוציאים ספר תורה ואומרים: ברוך המקום שנתן תורה לעמו ישראל, ברוך הוא. אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' א-להיו:

כשמוליכים ספר התורה לתיבה אומר החזן עם הקהל: רוממו ה' א-להינו והשתחוו להדם רגליו קדוש הוא. רוממו ה' א-להינו והשתחוו להר קדשו כי קדוש ה' א-להינו. אין קדוש כיה' אין בלתך ואין צור כא-להינו. כי מי א-לוה מבלעדי ה' ומי צור זולתי א-להינו. תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב. עץ חיים היא למחזיקים בה ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום. שלום רב לאהבי תורתך ואין למו מכשול. ה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום. כי שם ה' אקרא הבו גדל לא-להינו. הכל תנו עוז לא-להים, ותנו כבוד לתורה:

נוסח תימן

ויהי בנסע הארץ ויאמר משה קומה ה' ויפצו איביך וינסו משנאיך מפניך: ישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגוים ה' מלך: ישמח הר ציון תגלנה בנות יהודה למען משפטך: אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' א-להיו:

סדר התמיד : ... תפלות ... כמנהג קהלות קדושות ארבע ... במחוז וינישיין ה"ה
ק"ק קארפינטראץ, ק"ק אויגנאון ק"ק לישלוח וק"ק קאואליאון ... / סדרתי ...
אליהו כרמי ... במצות ... מרדכי כרמי ... (1766)

ומוציאים ספר תורה ואומר החזן בהוציאו-אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' א-להיו:
יש קהילות שאומרים עוד: אברכה את ה' בכל עת תמיד תהלתו בפי. בה' תתהלל נפשי
ישמעו ענוים וישמחו: